

*Мельник М. Т.,
кандидат мистецтвознавства, доцент
Київського національного університету культури і мистецтв*

СТИЛІСТИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ ФЕШН-ОБРАЗІВ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

У статті розглядаються стилістичні зміни фешн-образів у контексті соціокультурної ситуації десятиліть ХХ ст. Досліджуються основні чинники формування фешн-образів, виявляються цикли моди ХХ – початку ХХІ ст.

Ключові слова: мода, дизайн, фешн-образ, фешн-стиль.

В статье рассматриваются стилистические изменения фэшн-образов в контексте социокультурной ситуации десятилетий ХХ века. Исследуются основные факторы формирования фэшн-образов, выявляются циклы моды ХХ – начала ХХІ веков.

Ключевые слова: мода, дизайн, фешн-образ, фешн-стиль.

The article investigates stylistic evolution of fashion images in the context of socio-cultural situation of the twentieth century decades. It determines the key factors that shaping the fashion images of the ХХ – the beginning of ХХІ century.

Key words: fashion, design, fashion image, fashion style.

Фешн-образ – зразок зовнішності людини, що пропонується індустрією моди та сприймається споживачами модних товарів і послуг як найбільш актуальний на певний проміжок часу (фешн-сезон). Цей образ поєднує одяг і аксесуари, зачіску і макіяж, наслідуючи які, учасник моди виражає свій естетичний смак та формує власний імідж. Розуміння закономірностей стилістичної еволюції фешн-образів важливе не тільки для дизайнерів одягу, зачіски й візажу, але й для культурологів та мистецтвознавців. З огляду на те, що в мистецтвознавчій науці поняття «фешн» як напрям творчості остаточно не введене в науковий обіг, ця тема залишається не достатньо розробленою. У більшості досліджень з історії та теорії моди стилістичні характеристики модного образу носять описовий характер. У деяких з них у хронологічному порядку розглядаються узагальнені стилістичні періоди, в інших представлено зміну параметрів основних конструктивних і декоративних характеристик модного костюма. Такі дослідження не розкривають причин еволюції стилістичного рішення модного образу. Завданням даної роботи є аналіз особливостей стилістичної еволюції фешн-образів ХХ – початку ХХІ ст., а також виявлення основних чинників, під впливом яких ці зміни відбувалися.

Стилістична еволюція моди у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі залишається недостатньо вивченою. З російських видань, що зачіпають деякі грані проблеми, важливе значення мають праці: «Композиція костюма» Ф. Пармона (1997), «Історія будинків моди» (2003) Д. Єрмілової, «Мода і стиль» (2003) Т. В. Козлової та Є. В. Ільчової, «Мода. ХХ століття. Розвиток модних форм костюма» (2006) Е. А. Косаревої. Серед робіт зарубіжних авторів найбільш цікаві в даному контексті «Мода. Століття

модельєрів. 1900 – 1999» Ш. Зелінг (2000 р.) та «Ікони стилю: історія моди ХХ століття» за редакцією Г. Буксбаум. Однак, вивчаючи проблему стилістичної еволюції моди як сфери художньої діяльності, у жодній з проаналізованих праць дослідники повною мірою не розкривають причин і механізмів змін моди. Таким чином, в даний час недостатньо досліджень, що науково систематизують художні основи фешн-дизайну, що і визначає актуальність даної розвідки.

При аналізі стилістичної еволюції фешн-образів використано велике коло ілюстративного матеріалу: журнали мод розглянутого періоду, а також книги та Інтернет-ресурси, присвячені питанням фешн-дизайну. При цьому враховувалося, що фешн-ілюстрація та ракурси фотозйомки, як правило, дещо перебільшують модну форму і стилізують фігуру, загострюючи природні пропорції людського тіла відповідно до пропагованих фешн-тенденцій. Однак саме такі зображення фешн-образів найбільшою мірою акцентують особливості їх стилістичних змін.

Наукова новизна дослідження полягає в міждисциплінарному підході до вивчення об'єкта – вперше комплексно застосовано історичний, соціологічний, культурологічний і мистецтвознавчий аналіз причин стилістичної еволюції фешн-образів.

Практичне значення дослідження забезпечується тим, що висвітлені в ньому положення можуть бути використані на практиці при розробці перспективних фешн-образів і колекцій.

Фешн-дизайн як окрема сфера діяльності сформувався в кінці ХІХ – на початку ХХ ст., коли почалася індустріалізація моди й виникла суспільна потреба естетичного оформлення фабричних товарів відповідно до масових смаків. Перед дизайнером постало завдання узгоджувати свої образно-стилістичні й колористичні знахідки з конструкцією, технологіями та виробничими можливостями масового тиражування. Ще більш важливим стало врахування ряду чинників, що так чи інакше впливають на зміну естетичних переваг тих соціальних груп, яким призначається продукція, тобто відповідність пропонованих моделей актуальним фешн-тенденціям.

Фешн-тенденції практично завжди відображають найбільш прогресивні суспільні настрої свого часу. У них знайдено найактуальнішу тимчасову рівновагу між естетичною та утилітарною функціями речей, між їх колірним й декоративним оформленням, формою та конструктивно-технологічними прийомами її втілення. Це підтверджується при розгляді стилістичних змін тенденцій моди в ХХ ст.

На початку ХХ ст. людство ще побоювалося наступу науково-технічного прогресу, а соціальна диференціація суспільства була досить помітною, що наочно проявлялося в фешн-образах. Модний костюм продовжував традиції елітарності попередньої епохи відповідно до прийнятих у вищому суспільстві цінностей та манер поведінки. Відповідно до цього фешн-образи володіли стилістичною завершеністю і суворою елегантністю, для досягнення яких використовувався комплекс засобів, включаючи неприродно витончені пропорції, корсетні конструкції, вишукано-стриману кольорову гаму, високу якість тканин та майстерно виконане ручне оздоблення. Таке композиційно-стильове рішення повною мірою відповідало естетиці стилю Art Nouveau, що набула поширення з останньої чверті ХІХ ст., але втрачала свою актуальність під тиском індустріалізації та соціальних зрушень.

Поступово, під впливом популярного в живописі фонізму, яскравих Дягилевських балетних сезонів та впливового паризького кутюр'є Поля Пуаре, мода ставала більш барвистою. Це свідчить про поширення більш оптимістичних суспільних настроїв, але з 1914 р. багатоколірність зникла, що було викликано початком Першої світової війни. Війна стала основним чинником, що спрямував подальшу стилістичну еволюцію моди.

Нові умови вимагали більш зручного й функціонального стилю. У повсякденний костюм почали проникати елементи спортивного одягу та військової уніформи (накладні кишені з клапанами, погони). Але під впливом різких соціальних змін, спричинених війною та подіями більшовицької революції 1917 року, відбулися значні перетворення не лише візуального рішення фешн-образів. Витонченість, елегантність і респектабельність втратили своє значення, як застарілі буржуазні цінності, натомість затребуваними стали фізична сила, активність і витривалість, вміння пристосовуватися. В жіночій моді найактуальнішим став образ *la garçonne* – вертлявої, коротко стриженої худорлявої дівчини, що наслідувала чоловіків у манері одягу й поведінки. Композиційно образ став більш простим (мінімалістичним) і вже в 1920-х роках в моді переважав прямокутний силует, однотонні тканини та мінімум оздоблення.

Після економічної кризи 1929 р. настав час «великої депресії» і пов'язаної з цим матеріальної та духовної нестабільності. Посилилася диференціація бідного і багатого населення, що не могло не відбитися на фешн-образах. Прийшов час стриманого й функціонального стилю *Art Deco*, орієнтованого на образи імперської античності з культом атлетичної статури. Цьому сприяли політичні події – прихід до влади Гітлера і Сталіна, кожен з яких прагнув побудувати власну тоталітарну імперію.

Атлетичні фешн-образи 1930–1940-х років популяризувалися завдяки мистецтву: живопису, скульптурі, кінематографу. На рекламних плакатах та у журналах мод того часу найчастіше зустрічалися образи брутального чоловіка та мужньої (андрогенної) жінки, що символізувало надзвичайну актуальність не лише фізичної сили, але й моральної твердості, необхідних для виживання у важких умовах Другої світової війни.

Модні силуети 1940-х рр. нагадували трапецію, звужену донизу. Верхній одяг набував жорсткої форми з розширеними підкладними плечима, підкресленою лінією талії та щільним обляганням в зоні стегон. Такими конструктивно-технологічними рішеннями будь-яку статуру наближували до актуального естетичного ідеалу.

У післявоєнні роки відбулася зміна стереотипів мужності та жіночності. Стилістика жіночої моди радикально змінилася під впливом запропонованого 1947 р. Крістіаном Діором стилю *New Look* – похила лінія плечей, підкреслена звужена талія, ретельно підібрані аксесуари, «ідеальні» зачіска й макіяж – все це відповідало образу жінки як певної «винагороди» герою, який переміг на війні.

Переважання одягу масового виробництва, що набирало масштабів у новому «суспільстві добробуту», також накладало відбиток на фешн-образи: робило їх схожими один на одного, позбавляючи індивідуальності, що, в певній мірі, відповідало тенденції нівелювання соціальної диференціації.

Революційні 1960-ті роки – одне з найважливіших десятиліть ХХ ст. у всіх суспільних сферах, в тому числі й моді, еволюційний розвиток якої закінчився різким стрибком. Центральним фешн-образом став молодіжний, вільний від умовностей і

правил «хорошого смаку», спортивний і динамічний. Кінець десятиліття був ознаменований молодіжними революціями, відчуттям розчарування та невпевненості в завтрашньому дні, що призвело до популярності субкультури хіпі з їх цитатами етностилів, використанням старих та рукотворних речей замість одноманітної масової продукції. Ювенілізація моди позначилася на перевагах всіх вікових категорій, що задала орієнтири молодості, які залишилися актуальними до початку ХХІ ст.

Постмодернізм, який поширився в 1970-ті рр., додав фешн-образам еkleктичності, узаконивши інтерпретацію моди попередніх епох та цитування впізнаваних елементів популярної культури.

Ідеалом краси на початку 1980-х рр. знову стали андрогенні атлетичні образи, що позначилося на поверненні в моду трапецевидного силуету 1940-х років. Але, на відміну від мілітаристських настроїв, інтерес до класичних форм одягу переважно диктувався правилами офісного «дрес-коду» і декором служили не запозичені з мундирів накладні кишені й погони, а символи статусу – принти, аксесуари, металеві гудзики з логотипами престижних брендів.

Починаючи з 1990-х років, у моді зростала поляризація стилістичного оформлення образів. З одного боку, масова молодіжна мода тяжіла до змішування стилів («дифузний стиль»), вільного комбінування старого й нового, гламурного й спортивного тощо («ф'южн»). З іншого боку, під впливом японських та бельгійських дизайнерів набрав популярності так званий інтелектуальний напрям з елементами мінімалізму, деконструктивізму, концептуального заперечення диктату моди.

Порівнюючи фешн-образи ХХ ст., помітно, що їх стилістична еволюція відбувалася циклічно. Мода 1950-х була інспірована модою 1910-х років, що проявилось в підкресленій витонченості, жіночності образів, перфекціонізмі, надмірній увазі до цілісності образу та гармонії всіх його елементів. Найбільш очевидним свідченням цього є повернення в моду корсета, який був різко відкинтий у 1920-х рр.

Аналогічні висновки можемо зробити про «повернення» стилів 1920-х, 1930-х та 1940-х років відповідно у 1960-х, 1970-х та 1980-х. Але розвиток моди не повторювався буквально, перетворюючи колишні образи відповідно до поточних потреб і смаків. Так, наприклад, 1960-ті привнесли в геометричний мінімалізм 1920-х космічну тематику, актуальність якої була викликана успішними польотами у відкритий космос та на Місяць.

Періодичний сплеск інтересу до моди сорокарічної давнини, що виражається в запозиченні образів, силуетних форм колірного рішення і деталей дозволяє дійти висновку, що цикл моди становить приблизно сорок років.

У межах одного циклу відбувається постійна зміна (або пульсація) форми, що спочатку виглядає як елемент випадковості або хаотичності. Однак при виділенні основних геометричних структур можна простежити взаємозв'язок елементів у їх розвитку, що дозволяє виявити закономірності цих змін. Візуальне зіставлення формальних ознак фешн-образів показує вплив на зміну тенденцій двох протилежних напрямів. З одного боку, динаміка геометризації, яка проявляється у прагненні до простих геометричних форм. З іншого – підкреслення природних ліній людського тіла. Посилення тенденції геометризації форм призводить до появи мужньо-андрогінного

стилю чи стилю унісекс, домінуванні прямокутного та трапецевидного силуету. Цей процес найбільше виявляв себе в 1920, 1940, 1960 та 1980-х роках. Посилення тенденції пластичності форм призводило до переваги елегантно-витонченого стилю, прилеглого, S чи X-подібного силуету, що переважав у 1910, 1930, 1950 та 1970-х роках. У перехідні періоди, коли обидві ці тенденції врівноважують одна одну, найбільш актуальними стають пропорції «золотого перетину» та напіввирізняючі силуети.

З описаною вище тенденцією чергування геометричних і пластичних форм тісно пов'язана зміна в моді ще одного виду протилежностей: елегантно-романтичний модний типаж 1910-х, 1930-х, 1950-х та 1970-х років кожного наступного десятиліття змінювався більш недбалим, жорстким, навіть брутальним образом.

Слід зазначити, що поділ моди ХХ ст. на стилістично однорідні десятиліття до певної міри умовний (наприклад, стиль 1950-х набирав популярності, починаючи з 1947 р.). Точні хронологічні межі зміни більшості фешн-стилів встановити практично неможливо, але можна зробити припущення, що вони розвивалися від зародження та становлення до згасання інтересу та втрати актуальності приблизно 10 років (1/4 циклу моди).

До 1990-х років кожного десятиліття можна констатувати наявність декількох стилістично різноманітних фешн-образів, проте домінуючими, як правило, були елементи одного стилю. У кожній віковій групі також домінувала своя мода, однак, зароджуючись у жіночій молодіжній моді, зміни поступово поширювалися на всі статево-вікові категорії з різним ступенем інтенсивності.

На відміну від попередніх періодів, у стилістичній еволюції фешн-образів 2000–2010-х рр. відбулися принципові зміни. Відповідно до сорокарічного циклу, в цей період повинна була б відродитися фешн-естетика 1920-х та 1960-х років, але це очікування не справдилося. Посилення сексуальності образів відбулося за рахунок заниження лінії талії, оголення поясної зони та переважання форм, що облягають тіло. Використання «ретро» залишилося актуальним, проте популярним стало комбінування елементів моди різних десятиліть ХХ ст. Також у «нульові» роки ХХІ ст. популярними були гламуризація і змішування ділового, романтичного, спортивного та етнічного фешн-напрямів. Серед етнічних мотивів у моді найбільш помітний вплив орієнтальної стилістики, зокрема індійської і китайської, що пояснюється бурхливим промисловим розвитком цих країн та великою кількістю їх населення, що досить швидко емігрує до Європейського союзу та США.

Починаючи з 2010 р., помітне відновлення сорокарічного циклу моди і більшість впливових фешн-дизайнерів повернулися до моди 1970-х, проте десятиліття лише розпочалося, а для певних висновків та узагальнень потрібна часова дистанція.

Найважливішими причинами зміни стилістики фешн-образів можна вважати вплив історичних подій, зміну соціально-економічних умов і естетичних ідеалів суспільства, удосконалення технологій та конструювання одягу, появу нових матеріалів і способів їх обробки, а також розвиток шоу-бізнесу, спорту, мистецтва; моди окремих соціальних груп чи творчості окремих дизайнерів.

Якщо розглянути описані вище закономірності стилістичної еволюції фешн-образів у контексті існуючих теорій динаміки моди, то цілком очевидно, що кожна з

них лише частково пояснює виявлені закономірності періодичності змін. На нашу думку, можна пояснити цикл моди у зв'язку з соціально-політичними чинниками (теорією поколінь, демократизацією, глобальним мультикультуралізмом), а також чергуванням настроїв та актуальних стилів у мистецтві (що доведено, наприклад, у дисертації Мельника М. Т. «Мода в контексті художніх практик»). Більшість теорій еволюції моди представлено досить аргументованими, проте наукою поки не знайдено комплексного підходу, що враховує всі чинники та дозволяє робити адекватні прогностичні оцінки розвитку фешн-трендів. З огляду на це представлену в цьому дослідженні модель еволюції стилістики фешн-образів доцільно вважати теоретичною або «формалізованою», пам'ятаючи, що реальна мода складається під впливом великої кількості чинників, більшість яких важко піддаються аналізу.

Найменш передбачувані чинники еволюції моди – чинники суб'єктивно-індивідуального характеру. Прикладами найбільш значущих для моди 2000 – 2010 років є випуск надзвичайно успішних альбомів Брітні Спірс (починаючи з 1998 року) чи запуск каналом НВО серіалу «Секс і місто» (з 1998 р.).

Серед об'єктивно-історичних чинників, що визначатимуть розвиток стилістики фешн-образів 2010 – 2020 років, на нашу думку, варто виділити, поширення азійського культурного впливу та актуалізацію еко-тенденцій, що призводить до удосконалення природозберігаючих технологій та появи нових екологічно-дружніх матеріалів і способів їх обробки.

Таким чином, можемо зробити висновок, що стилістичні зміни в фешн-дизайні ХХ – початку ХХІ ст. відбувалися постійно, періодично «повертаючи у моду» стилістичні параметри попередніх часів, найбільше запозичуючи в моді 40-річної давнини. Часовий цикл розвитку стилістичних фешн-тенденцій від зародження до втрати актуальності триває майже десять років. Така циклічність змін дозволяє прогнозувати динаміку розвитку стилістичних параметрів фешн-образу та допомагає дизайнеру формувати концептуальну базу перспективних колекцій.

Подальшим напрямом дослідження стилістичної еволюції фешн-образів може стати більш детальний аналіз зміни окремих складових цих образів – зачісок, макіяжу, форм і силуетів костюма, стилістики аксесуарів тощо.

Література:

1. Ермилова Д. Ю. *История Домов моды* / Д. Ю. Ермилова : Учеб. пособие для высш. учебн. заведений. – М. : Издательский центр «Академия», 2003 – 288 с.
2. Зелинг Ш. *Мода. Век модельеров. 1900 – 1999* / Ш. Зелинг. – М. : Коопетип, 2000. – 656 с.
3. *Иконы стиля: история моды XX века* / Под ред. Герды Буксбаум. – СПб : Амфора, 2009. – 191 с.
4. Козлова Т. В. *Стиль в костюме XX века* / Т. В. Козлова, Е. В. Ильичева: Учебное пособие для вузов. – М. : МГТУ им А. Н. Косыгина, 2003. – 160 с.
5. *Мода. XX век: развитие модных форм костюма* / Е. А. Косарева ; М-во образования и науки Рос. Федерации, С.-Петерб. гос. ин-т технологии и дизайна, Сев.-Зап. ин-т печати. – СПб. : Петербургский институт печати, 2006. – 465 с.
6. *Современная энциклопедия Аванта+. Мода и стиль.* / Под ред. Володина В. – М. : Аванта+, 2002. – 480 с.
7. Ятина Л. И. *Мода глазами социолога: результаты эмпирического исследования* // *Журнал социологии и социальной антропологии* – 1998. – Т. 1. – № 2. – С. 45–58.